

*Волинець Юлія Миколаївна
студентка 4 курсу,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Мельничук Лілія Борисівна,
к.пед.н., доцент кафедри педагогіки,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ

Ознайомлення дітей з природою – одне із головних засобів їх розвитку. В процесі ознайомлення з природою розширюється орієнтація дітей в навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності, виховується відповідальне відношення до природи. Ознайомлення дітей з природою пропонує дати їм відповідний об'єм знань про предмети, явища живої та неживої природи, виховання інтересу і любові до неї.

В кожній віковій групі здійснюються певні програмні задачі ознайомлення дітей з природою. Вони передбачають поступове засвоєння природничих знань та умінь.

Одним з основних методів ознайомлення дошкільників з природою є спостереження.

Спостереження – основний метод ознайомлення дітей з природою. Активна форма пізнання навколишнього світу, що має на меті нагромадження факторів, початкових уявлень про об'єкти і явища, внаслідок чого воно може розглядатися як психічний процес, як пізнавальна діяльність і як метод навчання.

Спостереження – це метод, що передбачає цілеспрямоване, планомірне сприймання дітьми предметів та явищ природи. Саме на основі цього сприймання і відбувається пізнання природи [1, с. 12].

Спостереження має надзвичайно велике значення у пізнанні природи:

- дає можливість безпосередньо поспілкуватися з живим об'єктом, закладає основи для появи у дітей емоційно-позитивного, турботливого ставлення до даного об'єкта чи явища, а отже формує моральні почуття дітей;
- спостереження впливає на естетичні почуття дітей, оскільки дозволяє дитині не лише ознайомитись з об'єктом чи явищем, а й помилуватися ним, прилучитися до краси, що викликає естетичні переживання;
- спостереження дозволяє показати дітям цілісний образ природи, показати взаємозв'язки, що існують у ній;

● однак найбільше значення спостережень у розумовому розвитку дітей, оскільки саме спостереження забезпечують перший етап людського пізнання [2].

Види спостережень виділяють на основі різних показників.

В залежності від змісту спостереження виділяють:

- спостереження за явищами неживої природи, атмосферними, сезонними тощо;

- розглядання об'єктів неживої природи;
- розглядання рослин та спостереження за їх ростом;
- спостереження за тваринами;
- спостереження за працею дорослих у природі та природоохоронною діяльністю;
- екологічні спостереження (вивчення взаємозв'язків у природі, стану довкілля тощо).

За характером пізнавальних завдань розрізняють спостереження:

- первинні;
- повторні (для уточнення, конкретизації уявлень, вивчення змін у об'єкті);
- порівняльні (одразу за декількома об'єктами);
- заключні (узагальнення знань про об'єкт, отриманих іншим шляхом) [4, с. 125].

Зміст спостережень за живими об'єктами складається з наступних моментів: розглядання зовнішніх особливостей будови рослин і тварин; спостереження за їхніми проявами (способами функціонування); виявлення залежності стану живої істоти від наявності або відсутності необхідних умов (у тому числі і тих, котрі створюються працею людей).

Об'єктами для розглядання є дерева, трави, кімнатні рослини. Дошкільнята навчаються їх розрізняти за характерними ознаками будови (формою і забарвленням листя, квітів, плодів) і правильно називати.

Змістом спостережень за тваринами є їхні зовнішні особливості (будова), способи функціонування (поведінка), компоненти середовища існування, прояву пристосувального взаємозв'язку із середовищем, характер взаємин людини з тваринами.

Ефективність спостереження як методу ознайомлення дітей з природою залежить від дотримання вихователем структури спостереження [5].

Молодша група

Дме вітер – гойдаються дерева; нема вітру – дерева знаходяться у спокої. На що схожі хмари?

У дощову погоду з вікна або веранди спостерігати, як стікають струмки води по шибках, як утворюються на доріжках калюжі; прислухатись до стуку дощу по шибках, по даху.

Разом з дітьми порадіти першому снігу.

Як одягнені люди, коли йде дощ?

Спостереження за квітучими трав'янистими рослинами (дикорослими і культурними: кульбаба, грицики, нагідки, жоржини, хризантеми та ін.); за хитанням дерев, паданням листя у тиху і вітряну погоду; за кольором, величиною і формою осіннього листя; за листопадом на початку і в кінці осені; за дозріванням плодів у саду; за горобиною.

Спостереження за зовнішнім виглядом горобця, голуба (голова, очі, дзьоб, крила, хвіст, ноги; горобець скаче, а голуб – ходить; тіло покрите пір'ям).

Спостереження за поведінкою птахів (пір'я настовбурчене, мовчазні, галасливі; перелітають з одного місця на інше, сидять на гілках पनिшклі тощо); за птахами, що живуть у куточку природи (який мають зовнішній вигляд, чим живляться, як літають, співають тощо).

Спостереження за собаками, яких вигулюють господарі. Звернути увагу на зовнішній вигляд тварин (які голова, вуха, ноги, хвіст), на поведінку тварин (гавкає, грається, виконує команди тощо).

Спостереження та догляд за пересадженими (разом з вихователем) рослинами, що цвіли на клумбі. Спостереження за працею дітей старших груп на городі (збір овочів), в парку, саду (згрібання листя), за працею дорослих у парку, саду, сквері.

В якому місці сонце вранці піднімається і де воно ховається ввечері?

Звернути увагу дітей на те, як люди закривають обличчя коміром, швидко ходять по вулиці, щоб не вмерзнути. Як вітер піднімає з землі сніг (заметіль)? Пропонувати прислухатися, як віє вітер.

Спостереження за формою сніжинок. Як вони кружляють? На що схожа кожна з них? Як падає сніг, куди він падає?

Чиї сліди можна побачити на снігу (дітей, дорослих, сліди птахів, кішок, собак та інших тварин).

Спостереження за бурульками, коли надворі мороз і відлига. У що перетвориться бурулька, якщо її внести у кімнату?

Як одягнені люди, коли надворі мороз, вітер? Як з'являються листочки на зрізаній гілці тополі, каштана, що вміщена в банку з водою? Як дорослі підгортають снігом дерева? Спостереження наприкінці зими за зміною забарвлення кори верби, липи (вона набуває червонуватого відтінку); за бруньками верби, тополі, черемхи (вони збільшуються).

Спостереження за зимуючими птахами та тими, що живуть у куточку живої природи (зовнішній вигляд, поведінка, поведінка), за іншими мешканцями куточка та тваринами найближчого оточення (дикими і свійськими).

Звернути увагу на те, як у теплі сонячні дні люди намагаються затриматись на вулиці, не поспішають. Спостереження за змінами, що сталися навесні у неживій природі, наприклад, як дзвенить капіж, дзюрчить струмок тощо.

Як одягнені люди навесні у різну погоду? Спостереження за трав'янистими рослинами (дикорослими, культурними, кімнатними); за

ранньоквітучими деревами. Дати дітям можливість помилуватися квітучим абрикосом, черешнею, вишнею, яблунею, відчути запах.

Спостереження за весняними роботами дорослих у саду, парку, сквері, за роботою старших дітей на городі.

Спостереження за тваринами найближчого оточення і тими, що живуть у куточку живої природи.

Спостереження за дощовими хмарами (якого вони кольору, якої форми), як віддалені від землі, коли з'являються. Як у вітряну погоду рухаються хмари?

Спостереження за черв'яками, що з'являються на поверхні ґрунту після дощу. З'ясувати, чому їх не можна знищувати.

Спостереження за роботою старших дітей і дорослих на ділянці.

Спостереження за розпушуванням ґрунту старшими дітьми і дорослими .

Спостереження за працею дорослих у парку, саду, сквері.

Спостереження за поведінкою шпака біля шпаківні і на землі; за метеликом (як літає, як сідає на квітку, чи легко тоді його помітити); за кішкою (як гріється на сонці) [3].

Головним завданням спостереження є збір фактів, детальна фіксація їх суттєвих ознак. Наукова його цінність полягає в тому, що воно є найбезпосереднішим способом одержання дослідних даних, оскільки дитина, не знаючи, що вона є об'єктом дослідження, поводить себе невимушено, природно, а дослідник може простежити явище, яке його цікавить, у всій повноті. Спостереження як метод наукового педагогічного дослідження використовують щодо дітей будь-якого віку.

Однак спостереження не дає змоги оперативно зібрати матеріал, оскільки дослідник не може спровокувати явище, яке його цікавить, а мусить вичікувати його. Крім того, факти, що є об'єктом спостереження, пов'язані з багатьма супутніми явищами: за дитиною необхідно спостерігати довго і неодноразово; при повторному спостереженні неможливо побачити точно ідентичне явище, що унеможливує перевірку раніше отриманих даних. Отже, в процесі ознайомлення дошкільників з природою доцільним є комплексне використання, поряд із спостереженням, й інших методів: бесіда, ілюстрація, демонстрування, нескладні досліди.

Список використаних джерел

1. Васильєва А. И. Учите детей наблюдать природу. Минск, 2002. 122 с.
2. Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. – С. 34-37.
3. Как знакомить дошкольников с природой / Под ред. П. Г. Саморуковой. Москва, 1978. С. 16-19
4. Ніколаєва С. М. Спостерігаючи – пізнаємо. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Рівне, 2007. Ч.1. С. 125-133.
5. Організація спостережень у дитячому садку / Упор. Ю. Харченко. Харків, 2007. 144 с.